

Mózes első könyve

A könyv elnevezése:

- A héber Biblia három részre van osztva: **Tora**, próféták, írások. Mózes első könyve a Tora és így az ószövetség első könyve is egyben. A Tora (útmutatás, törvény) görögül Pentateuchos: az ötkötetes (könyv).
 - Teuchos = tekercstartó edény
 - Öt edény = az öt könyv egy egységet képez

A könyv írója:

- A zsidó hagyomány, a bibliai feljegyzések és a keresztény egyház egységesen Mózeset tartotta szerzőnek:
 - 2 Móz. 17,14. „És monda az Úr Mózesnek: Írd meg ezt emlékezetül könyvbe...”
 - Józs. 23,6. „Legyetek azért igen erősek, hogy megtartsátok és megcselekedjétek mind azt, a mi meg van írva a Mózes törvényének könyvében”
 - Luk. 20,28. „Mester, Mózes megírta nekünk, ha valakinek testvére meghal, kinek felesége volt, és magzatok nélkül hal meg, hogy annak testvére elvegye annak feleségét, és támasszon magot az ő testvérének.”
- Történelmi szkepticizmus kétségbe vonja Mózes szerzőségét:
 - Benedikt Spinoza (1632-1677) kétségbe vonja Mózes szerzőségét. Ezsdrásnak tulajdonítja a könyvet.
 - Jean Astruc szerint a különböző istennevek a könyvben különböző személyektől származnak (1753)
 - Kialakul a forráselmélet
 - A Pentateuchost több dokumentumból szerkesztették egybe jóval Mózes után
 - Négy forrást említenek meg a szövegekben: Jahvista, Elohistá, Deuterónómista, Papi
 - Wellhausen az evolúció elméletére támaszkodva újrafogalmazza azt (JEDP sorrend)
- A forráskritika kritikája:
 - „Abból indul ki, hogy a zsidó szerzők képtelenek voltak Istent egynél több névvel illetni, különböző témáktól függetlenül csak egyfajta stílusban tudtak írni, ugyanarra a dologra nem találtak egynél több szinonimát és kizárólag egyetlen témában vagy érdeklődési körben alkottak...Annyira elfogult feltételezésekre épül, amivel egyetlen más nemzet vagy kor irodalmában sem találkozunk.”
 - A szerző ismeri a hieroglifákat, egyiptomi életet. A művekben megszólalnak szemtanúk.
 - Gleason Archer, Az ószövetségi bevezetés vizsgálata. KIA, Budapest, 2001.

A könyv felépítése tartalmi szempontok alapján

1. Az emberiség kezdetei – 1,1-11,32.
2. A pátriárkák története – 12,1-50,26.
 - a) Ábrahám élete: 12,1-25,18.
 - b) Izsák élete és családja: 25,19-26,35.
 - c) Jákób élete: 27,1-37,1.
 - d) József élete: 37,2-50,26.

A könyv felépítése irodalmi szempontok alapján

- A könyvben 11 szakasznak külön bevezetője van, ezt tóledót-nak nevezi.
- Tóledót: nemzetségek, leszármazottak, utódok
- A könyv előszeretettel alkalmazza a legtöbb fő rész bevezetésére, utána egy lista vagy egy tudósítás következik. Tóledót Mózes első könyvében:

1. A teremtés: 1,1-2,3.
2. Tóledót a mennyről és földről: 2,4-4,26.
3. Tóledót Ádámról: 5,1-6,8.
4. Tóledót Nóéról: 6,9-9,29.
5. Tóledót Sémről, Hámról és Jáfetről: 10,1-11,9.
6. Tóledót Sémről: 11,10-26.
7. Tóledót Tháréról: 11,27-25,11.
8. Tóledót Izmaelről: 25,12-18.
9. Tóledót Izsákról: 25,19-35,29.
10. Tóledót Ézsauról: 36,1-8.
11. Tóledót Ézsauról, az Edomiták atyjáról: 36,9-37,1.
12. Tóledót Jákóbról: 37,2-50,26.

Ausztrál bennszülöttek teremtéslegendája

Az első ember, aki Ausztráliában élt, Ber-rook-boorn volt. Baiame alkotta őt. Miután behelyezte őt és a feleségét egy kertbe, ahol jó volt élni, ráhelyezte szent jelét egy közeli yarranfára, amely otthont adott egy csapat méheknek. „Ez az én fám”, mondta nekik „és ezek az én méheim. Vehetsz ételt bárhol is abban az országban, amelyet nektek adtam, de ehhez a fához, sem a méhekhez, sem a mézhez, amelyet készítenek nem szabad nyúlnotok, különben sok csapás ér benneteket és azokat az embereket, akik utánatok jönnek.” De egyszer, amikor az asszony táplálékot keresgért, az útja Baiame fájához vezette... Egy szomorkodó lény jelenlétét érezte, és még egyszer felnézett a fára. Most, hogy közelebb állt a fához, meglátta a méheket, ahogy körbepépték a fát, és a mézet, amely a fa kérgén csillogott. Rábámult, mert annyira elcsodálkozott a látványon. Előtte már egyszer megkóstolta az édes váladékot, de itt olyan sok étel volt, amely elegendő lett volna számos étkezéshez. Nem tudott ellenállni az arany mézcseppeknek. Ahogyan a fa ágai a földre estek, elkezdett mászni a fára. Hirtelen feltámadt a szél, és egy sötét szárnyas alak fogta körül. Narahdarn volt, a denevér, akit Baiame odahelyezett, hogy őrizze a yarranfát. Bar-rook-born felesége lemászott a fáról, és bebújt a gunyah lakásába, annak is a legsötétebb lyukába bújt. Azt a csapást, amelyet okozott, sohasem lehet majd orvosolni. Narahdarnot beengedte a világba, és ettől kezdve a halál szimbólumává vált, amely Ber-rook-born minden leszármazottjának. Vége volt Ber-rook-born és felesége a aranykorának.

A Gilgames eposz részletei

Ea, a vizek megtartója, és az emberiség őrzője arra figyelmeztette Utnapishtimet, hogy az istenek azt tervezik, hogy a földet özönvízzel megölik. Ea megmondta Utnapishtimnek, hogy bontsa le a házat, és készítsen belőle hajót, és hogy vigye fel bele minden élőlény magját. A hajó minden oldala 120 láb hosszú volt, tehát kockaalakú volt. Összesen hét emelet magas volt. Maga az özönvíz ijesztő és borzalmas volt. Utnapishtim megfigyelte, hogy a vihar istene a napot éjszakára változtatta, és a földet úgy törte össze, mint egy poharat. Amikor az eső elállt, Utnapishtim megegyeszer kinézett a föld arcára, és minden csendes volt. Az emberek visszaváltoztak agyaggá. A tenger felszíne olyan sima volt, akár egy tető. Utnapishtim egy galambot engedett el, hogy az pihenőhelyet találjon, de az visszajött; utána pedig egy fecskét, ugyanazzal az eredménnyel. A végén egy varjút engedett el, de az nem jött vissza. A hajó egy hegyoldalon ért földet, ahol Utnapishtim áldozatot mutatott be.

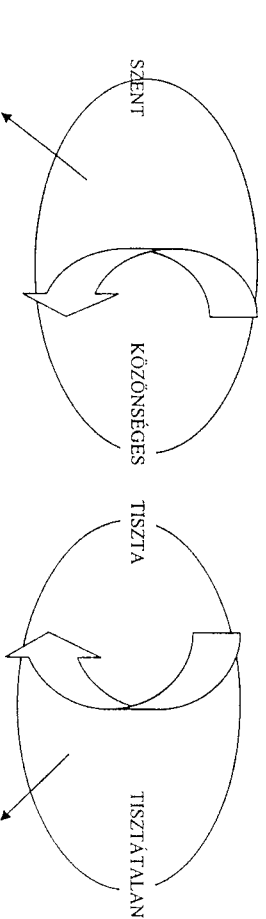
ÁLDOZATOK

ÁLDOZAT	IGE	MIÉRT VITTÉK?	MIT VITTEK?	HOGYANMUTATTÁK BE?
EGÉSZEN ÉGŐ-ÁLDOZAT	III..Mózes 1,1-17 6,1-kk.	Teljes odaszánás kifejezése. Önkéntesen vitték.	Borjú, tulok, juhféle (kecske, bárány), galamb – Feltétel: hím és egészséges legyen!	Minden nap este és reggel bemutatnak egy egészen égőáldozatot a népért. Emiatt az oltáron állandóan égett áldozat (a tűz nem aludt ki). Amikor magánszemély vitte: kezét az állat fejére tette; megölte; a pap a vérből az oltárra hintett; Teljesen elégette az oltáron. Az állat bőre a pap része volt. Ha valaki galambot vitt, a rítust teljes egészében a pap végezte.
ÉTEL-ÁLDOZAT	2,1-16	Istentől való fizikai függés kifejezése. (vihettek ételáldozatot hála-, bűnért-, vagy égőáldozatként is)	Liszt (búza vagy más gabonaf.), olaj, só, tömjén Nem vihettek: kovászt, mézet	Az elvitt alapanyagokból egy marékkal tettek az oltárra, a többi a pap része volt. A mindennapi szolgálatban a népért is bemutatnak ételáldozatot. A szentély asztalára minden héten 12 kenyert tettek, ami szintén ételáldozattal kifejezett hálaadás volt.
BÉKE-ÁLDOZAT	3,1-17 22,18-30	Isten és ember közötti rendezett kapcsolat kifejezése. Hála, megbékélés kif.	Tulok, kecske, bárány (lehetett nőstény is) lepény, pogácsa (7,12-13)	Aki vitte az áldozatot, megölte az állatot. A pap elfüstölgöztette a kövérjét, a többi az övé maradt.
BŰNÉRT VALÓ ÁLDOZAT	4,1-5,13	Tudatlanságban elkövetett bűnök esetén vitték.	Tulok, kecskebak Nőstény kecske	Ha pap vitte és ölte meg az állatot. A vérből hétszer hintett a szentek szentjét eltakaró függöny felé. A kövérjét és a veséket elfüstölgöztette, a többi elégette a táboron kívül. Ha fejedelem vagy magánszemély vitte – a fentihez hasonló módon végezték. Különbség: az oltárt szarvát is megkenték a vérrel; a húst a pap ette meg;
VÉTEKÉRT VALÓ ÁLDOZAT	5,14-19	Tévedésből vagy mulasztásból elkövetett bűnök miatt. (Hütlenség)	kos	Az áldozat meg hozatala után meg kellett fizetnie az okozott kárt + ráadásként a kár 1/5-ét

ÜNNEPEK AZ ÓSZÖVETSÉGBEN

HÓ	MAI	NEVE	Nap		Ige	Jelkép	Ige	Megj
I.	Márc-ápr	NISZÁN	14-21	PÁSKA (szabadulás ünnepe)	Lev. 23,4-5 Num. 28,16-25 Deut. 16,1-8	Megváltás	1 Kor 5,7	Teljesedett
			15	Kovásztalán Kenyerék	Lev. 23,6-8.17. Ex. 12,15-22	Közösség Úrvacsora – Jézus	1 Kor 5,8 2 Kor 7,1 1 Ján 1,6	Teljesedett Folyamatban
			16	Első zsenge	Lev. 23,9-14	Feltámadás	Ján 12,24 1 Kor 15,22-23	Teljesedett
II.		IJJÁR						
III.	Máj-jún	SZIVÁN	50-ik nap páskától	PÜNKÖSD (aratás ünnepe)	Deut. 16,9-10. Num. 28,26-31	Szentlélek Kitöltése	Csel 2,1-4; 2,16-21	Teljesedett („korai eső”)
				Hetek ünnepe	Lev. 23,15-22		Jóel 2,28.29 Jóel 2,23; Hós 6,3; Zak. 10,1	Advent előtt második teljesedés („késői eső”)
IV		TAMMUR						
V		ÁB						
VI		ELUL						
VII	Szept-okt	TISRI	1	Kürtzengés	Num. 10,1-10 Num. 29,1-6	Ébredés, Végidei üzenet	Ezék 37,1-14 Jel. 14,6-12	Folyamatban az advent előtt
			10	ENGESZTELES (ítélet, bűn eltörlésének ünnepe)	Lev. 23,26-32 Num. 29,7-11	Advent előtti ítélet	Dán 8,14; 7,9-22	1844-től folyamatos
			15-22	SÁTOROS (betakarítás, hálaadás)	Lev. 23,33-43 Num. 29,12-40	Új Föld – Bárány mennyezője	Jel. 19,6-10 Jel. 21-22 fej	Jézus eljövetele után
VIII		BUL						Rövidítések – Mózes könyvei:
IX		KISLEV						Gen - Mózes I könyve
X		TEBET						Ex - Mózes II könyve
XI		SEBAT						Lev - Mózes III könyve
XII		ADÁR						Num - Mózes IV könyve
								Deut - Mózes V könyve

Szentségi körök az Ószövetségben

<p>Érinthetetlen terület = halál</p>		<p>Érinthetetlen terület = halál</p>
<p>SZENT (KADOS)</p> <p>Istenhez tartozó, elkülönített; az ember számára érintetlen terület. III.Móz.27.21 Ide tartozott: hadizsákmány, egészen égőáldozat, Tízparancsokai rendelkezései (szombat, stb). Aki belépett erre a területre (hozzanyúlt ahhoz, ami az Úr, vagy az ide tartozó parancsokat áthágta halálbüntetést kapott. Nem térhetett többé vissza a szentségi körbe.</p>	<p>Az ember számára érinthető területek</p>	
<p>KÖZÖNSÉGES (HOL)</p> <p>A kultikus törvények áthágásával vagy betegségek esetén kerültek ebbe a körbe. Pl. halott érintése, poklosság, menstruáció stb. Kultikus tisztatlanságot okozott, ami visszafordítható volt. Tisztítási folyamat és áldozat révén visszakerülhetett a „tisza” körbe. Amikor valaki a közönséges körbe került, kirekesztették a táboron kívülre, távol került a közönségtől és a szentélyről.</p>	<p>TISZTA (TAHOR)</p> <p>A kívánatos állapot kifejezője. Tiszta embernek minősült az a személy, aki engedelmességet, bekeségben volt Istenrel és az emberekkel. A közösségben (táboron belül) élt, a személy közelségét élvezhette, áldozatot vitt. Mas kifejezéssel ez volt a „salom” állapot, az egészség, lelki és fizikai egyensúly állapota.</p>	<p>TISZTÁLTALAN (TÂMÉ)</p> <p>V.Móz.7.26 Átkozottnak vagy utálatosnak nevezi az íge azt aki ebbe a körbe került. A tisztátalan állatok húsa nek fogyasztása okozta ezt a tisztatlanságot, ami visszafordíthatatlan állapotot idézett elő. Ebből a helyzettől nem lehetett visszakérülni a „tisza” körbe, ellenében a „közönséges” állapottal, ahonnan volt visszatérés. III.Mózes 11 fejezet sorolja fel a tisztátalan állatokat.</p>

Isten a szentségi körökkel érte meg az ÓSZ-i emberrel, hogy nem lehet büntetlenül (következmények nélkül) átleníni bizonyos határokat. A „szent” fogalmával Isten kifejezte, hogy vannak olyan törvényesszentségek, amelyeket Isten félretett, elkülönített az ember védelmében. Ennek a körnek az áttörése a mai napig súlyos erkölcsi következményekkel jár. A Tízparancsok minden ígéje máig szentség, amit Isten éntem magának tart fenn a mi életünkben is. Olyan, mint a folyónál – ettől marad mederben az élet. A „ne ölj”, „ne loj” vagy a Szombat megtartása ebbe a körbe tartozik.

A „közönséges” nek nevezett részleges vagy visszafordítható tisztatlanság, ma az egészségételen vagy a fertőző fogalmának felel meg. Ebben az értelemben ma is érvényes. Ami akkor kultikus tisztatlanságot okozott, az ma is betegséget okoz, ha nem tartjuk be a higiéné szabályait. Az akkori körülmények között csak úgy tudta Isten megóvni népe életét a fertőzésektől, ha kultikus törvényként fogalmazta meg az egészségőrzés alapelveit. Abban a korban még nem voltak ismertek az olyan kifejezések, mint az egészségételen, fertőző, baktériális, ragályos.

A „tisztátalan” kör a szentségi körök másik véglete. Ahogyan a „szent” érintetlen volt az ember számára, ugyanúgy a „tisztátalan” is. Amint az első tiltás erkölcsi jelentőségű kérdésekre vonatkozik, ugyanúgy ez utóbbi tiltás is. A tisztátalan állatok húsa nek fogyasztását Isten olyan komoly tiltásnak ítélte meg, hogy kiemelte a kategóriába sorolta. Erkölcsi jelentőséget nyert az élet fenntartásának kérdése. A Teremtő tudta, hogy ezek a húsk olyan mértékben rongálják az ember egészségét, hogy az már az erkölcsi felelősség kategóriájába tartozik. Erre utal a tilalom indoklásában szereplő kijelentés: legyetek szentek, mert én az Úr szent vagyok (III.Móz.11.44-47).

Lényeges hangsúlyozni, hogy a tisztátalan húsk kérdése nem a rituális törvények között volt. Ezt erősíti a megállapítás is, hogy míg a rituális törvények csak a zsidókra vonatkoztak, addig ezt a törvényt az idegenekre is kiterjesztették (III.Móz.17.10-13).

A modern tudományos ismeretek birtokában csodálni tudjuk azt a bölcsességet, ami a tisztátalan húsk tiltásában megmutatkozik. Ma már értjük, amit akkor csak erkölcsi indoklással tudtak elfogadni, hogy bizonyos élelmiszerek súlyosan károsítják az ember egészségét.

Ma is világos a szentségi körök üzenete. Az erkölcsi élet vagy az egészség törvényeinek áthágása súlyos következményeket hordoz. Amint Isten elkülönített, félretett, azzal a mi életünket védi. Nem azért tilt, hogy nehézze tegye az életünket, hanem azért, hogy megmentse. Azzal, hogy az élet és egészség védelmének alapelvei bekerültek a vallásos törvények közül, azt akarja kifejezni, hogy élet fenntartása, a lehető legjobb minőségben való őrzése nemcsak fizikai, hanem erkölcsi és vallásos kérdés is és szoros kapcsolatban áll az Istenrel való kapcsolatunkkal.

A KIVONULÁS KÖNYVE

A könyv tartalmi felosztása:

Kivonulás Egyiptomból (1-15)

- Egyiptomi szolgaság, Mózes elhívása (1-6)
- Tíz csapás (7-12)
- Átkelés a Vörös-tengeren (13-14)
- Mózes és Mirjám győzelmi éneke (15)

Pusztai vándorlás (16-40)

- Út a Sínai-hegyhez (16-18)
- A sínai-hegyi szövetségekötés (19-24; benne a Tízparancsolat: 20,1-17)
- Utasítások a sátorszentély elkészítésére (25-31)
- Az aranyborjú története (32-34)
- A sátorszentély elkészítése és felszentelése (35-40)

A könyv szerzője:

„Ebben az időben született Mózes, aki kedves volt az Istennek. Három hónapig nevelték az apja házában, amikor pedig kitették, a fáraó leánya felvette, és saját fiaként neveltette. Megtanították Mózeszt az egyiptomiak minden bölcsességére, és kiváló volt mind szavaiban, mind tetteiben. Amikor pedig betöltötte a negyvenedik életévét, az a gondolat támadt szívében, hogy meglátogatja testvéreit, Izráel fiait.” (ApCsel. 7,20-23)
Valójában más nem is jöhet szóba szerzőként! A későbbi szerzők közül senki sem ismerhette úgy az egyiptomi körülményeket, mint Mózes.

Hogyan közelítsünk a könyvhöz?

1. Történetkritikai megközelítés:

A bibliai szöveg különböző vallási szövegek, hagyományok, jelenségek összeszerkesztéséből született.

2. Vallástörténeti iskola:

A bibliai szöveg (és a benne közölt történések) különböző vallási szövegekkel, hagyományokkal és jelenségekkel való párbeszédéből született.

Néhány Példa:

„A vallástörténeti parallelizmusok a bibliai szövegek értelmezésekor lehetővé teszik, hogy kettő vagy több szöveg összevetésével a bibliai szöveg értelmét tisztázzuk, vagy pontosítsuk.”¹

„A héber Biblia történeteit úgy is felfoghatjuk, mint egy küzdelmet, amely az ókori világ pogány isteneinek megsemmisítésére, és azoknak az egy Istenben való hitre cserélésére irányul. A Biblia egésze végső soron egy tiltakozás a pogányság minden formája ellen.”²

¹ Claus Westermann: Sinn und Grenze religionsgeschichtlicher Parallelen (Theologische Literaturzeitung, 1965/7, 489-496)

² Leah Bronner: The stories of Elijah and Elisha as polemics against Baal worship (Leiden: E. J. Brill, 1968)

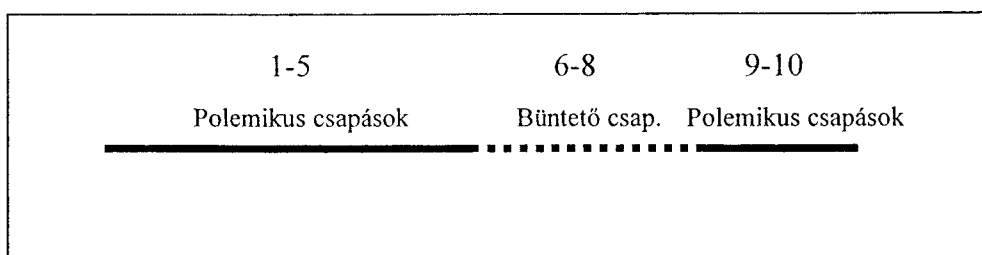
Amit a vallástörténeti megközelítésből tanulhatunk:

1. A bibliai szöveg nem a légüres térben keletkezett, hanem szoros kapcsolatban áll a korral és a hellyel, amelyben létrejött.
2. A bibliai szöveg olyan, mint egy telefonbeszélgetés, amelyben csak az egyik fél mondatait halljuk.

A 10 csapás összefoglalása:

A tíz csapás nem más volt, mint tudatos hadviselés az egyiptomi vallás ellen. Jahve bebizonyította, hogy nem csak egy rabszolganép nemzeti istene, hanem a nemzeteknek – sőt azok isteneinek is – ura.

A csapások sorrendje és tárgya nem véletlenszerű. Ezt az ókori zsidó értelmezők is felismerték: „a legvisszataszítóbb állatokat is imádják azok, akik ostobaság tekintetében még rosszabbak, mint a többiek. Nem is szépek (ezek az állatok), hogy az ember, mint egyébként az állatok látásakor, kedvét lelné bennük. Elvesztették Isten dicséretét és áldását. Ezért méltán bűnhődtek az egyiptomiak efféle lények által, tömérdek féreg gyötörte őket.” (Bölcsesség 15,18-16,1)

A kivonulástörténet összefoglalása: Mózes és Mirjám győzelmi éneke (15,1-21)

- A 15,1 Prológus
- B 15,2-3 Jahve, az erős harcos
- C 15,4-5 A szabadulás leírása
- D 15,6-10 Jahve hatalma Egyiptom felett
- E 15,11 Ki olyan, mint Jahve?
- D' 15,12-17 Jahve hatalma Izrael felett
- B' 15,18 Jahve, az örök király
- C' 15,19 A szabadulás leírása
- A' 15,20-21 Epilógus

Mihalec Gábor

BIBLIAI SZABADEGYETEM

A számok könyve (Mózes negyedik könyve)

I. A könyv címe (alcíme)

A. Magyarul

1. „Az Izraeliták megszámlálásáról való könyv”(Károli Gáspár)
2. „Numeri” (= Számok) a Vulgáta alapján (Magyar Bibliatársulat-1990)
3. „A számok könyve” a Vulgáta alapján (Szent István Társulat-1982)

B. Görögül

„Arithmoi” (= Számok) a LXX-ban → Aritmetika (= Számtan)

C. Héberül

„Bemidbar” (= A pusztában/sivatagban) a Héber Bibliában → Ez a legkifejezőbb a tartalom szempontjából! → „Lázadások a sivatagban” (saját kiegészítem)

II. A könyv tartalma és felosztása

A. Mózes negyedik könyve Izrael nomád vándorlásainak történetét írja le narratív formában. Kronológiai szempontból a Sínai-hegyi törvényadást követő népszámlálással kezdődik, és a Jordán folyó keleti vidékének elfoglalásával fejeződik be. Ezzel mintegy negyven évet átfogva, az előző három könyv történetét folytatja. Mózes érett vezetőként jelenik meg a történetekben, mint Isten egyedülálló jelentőségű szolgája.

B. A könyv tartalmi vázlata:

- 1-9 A törzsek rendje és a lévíták szolgálata
- 10-20 A Sínai-hegy határától Kánaán földjének határáig
- 21-36 A Jordán keleti vidékének meghódítása, móábi tartózkodás

III. A könyv hangsúlyos pontjai

A. Elégedetlenség és lázadás → Pl. Türelmetlenség, éhínség, szomjúság, rossz hírterjesztés, lázadások Mózes ellen.

B. Rend és szervezettség → Pl. Népszámlálás, törzsi rend, áldozati törvények, fogadalmak, áldások, honfoglalás, menedékvárosok.

IV. A könyv kiemelkedő eseményei

A. Elégedetlenség és lázadás

1. 4Móz 11:1-3 → „gonosz morgolódás” = szerencsétlenség, boldogtalanság → hamis jóslatok → „taberah” = égés, megsemmisülés.
2. 4Móz 11:4-6 → vö. 2Móz 12:38 → mohóság és halál, vö. 4Móz 11:31-34 → „kibroth-hattava” = a kívánságuk temetője/sírhajói.
3. 4Móz 12:1-2 → „szólt Mózes ellen” (egyes számú, nőnemű ige) → az irigység, féltékenységek következménye lepra, vö. 4Móz 12:9-10.
4. 4Móz 13:26-34 → a két „csakhogy,” vö. 4Móz 14:6-10 → nyílt lázadás, vö. 4Móz 14:1-4 → *háromszoros büntetés*, vö. 4Móz 14:26-38.
5. 4Móz 16:1-3 → nyílt lázadás a Lévi törzsén belül → *háromszoros büntetés*, vö. 4Móz 16:28-35, 47-49.
6. 4Móz 20:1-5 → szomszédos, elkeseredés, lármás és indulatos tiltakozás → Mózes és Áron indulatos „bosszúja,” vö. 4Móz 20:9-12.
7. 4Móz 21:4-9 → keserűség, kígyók, „kereszt” → Újszövetségi teljesedés, vö. Jn 3:14-15; 8:28-30; 12:32-33.

B. Rend és szervezethez

1. 4Móz 1:1-4 → templomadó fizetés és hadviselési alkalmasság, vö. 2Móz 30:14 → a teljes létszám 603550 fő a lévíták kivételével, vö. 4Móz 2:32-33 → József helyett *Efraim és Manasse*.
2. 4Móz 2:1-31 → 4x3 törzs: kelet, dél, nyugat, észak → Újszövetségi teljesedés = Az új Jeruzsálem 4x3 kapuja kelet, észak, dél, nyugat felé + 12 alap = 12 apostol, vö. Jel 21:10-14.
3. 4Móz 6:1-6 → „nazireus” = elkülönített, odaszentelt, felajánlott → Bibliai példák, vö. Sámson (Bir 13:1-5), Keresztelő János (Lk 1:13-16).
4. 4Móz 6:22-27 → „Ároni áldás” = Kettős áldás → Hosszú élet és boldogság, valamint oltalom a veszteségtől és büntől.
5. 4Móz 24:15-17 → a hamisból is származhat jó → Újszövetségi teljesedés, vö. Napkeleti bölcsék „csillaga” (Mt 2:1-2) és maga Jézus (Jel 22:16).
6. 4Móz 27:12-20 → a jó vezető gondoskodik az utódlásról → Újszövetségi teljesedés, vö. Józsué = Jézus = az Úr megszabadít.
7. 4Móz 35:9-15 → védelem a vérbosszú ellen → Újszövetségi teljesedés, vö. Róm 12:19-21.

MÓZES ÖTÖDIK KÖNYVE

Mózes ötödik könyve – a Deuteronomium – mind a mai Bibliánknak, mind a héber kánonnak is az ötödik könyve. A héber kánon három fő részből áll: 1. törvény – **TÓRA**; 2. próféták – **NEBIIM**; 3. írások – **KETUBIM**. A Tóra, vagy Pentateuchos, az általunk Mózes öt könyvének nevezett írásokat tartalmazza (Genesis, Exodus, Leviticus, Numeri, Deuteronomium).

A Genesis arról szól, hogy Isten teremtett egy világot, míg az Exodus szerint, Isten teremtett egy népet. A Leviticus a szentségi körökkel foglalkozott, míg a Numeri a pusztai vándorlás eseményeivel.

A Deuteronomium, a héber kezdete alapján „Ezek azok az Igék” (élle haddöbárim) a görög fordítású Septuaginta után a „Második törvénykönyv” nevet kapta, vagy „A törvény megismétlése” néven is nevezték, mivel 2Móz-re gyakran utaltak úgy, mint az „Első törvényadás”. Ebből nem kell arra következtetni, hogy ez csak egyszerűen megismétlése annak a törvénynek, amit Mózes kapott a Sínai hegyen. Ez több mint egy ismétlés, ez a törvény újbóli megerősítése.

5Móz-t több mint 50 alkalommal idézi az Újtestamentum, de ha az utalásokat is figyelembe vesszük, akkor közel 200-szor hivatkozik rá. Mózes ötödik könyve számtalan fontos átmenetről ad feljegyzést. Feljegyzi az átmenetet az izraeliták első generációjából, akik kijöttek Egyiptomból, de mind meghaltak a pusztában (4Móz), a második generációba, akik bejutottak a Kánaán földre (Józsué könyve). Azután beszél más fontos átmenetéről is. Izrael, mint vándornemzet sátorokban lakott, majd saját földet és házakat birtokolt. A nép előbb manán és vízen élt, majd pedig „tejjel és mézzel”.

Ebben a könyvben találjuk, ahogy Mózes átadja a vezetést Józsuénak. Maga nem léphet be a Kánaán földre, hanem kívül kell meghalnia. Ebben a könyvben találjuk meg az utolsó szavait is az izraelitákhoz, az Ígétet földjének határán. Szinte a saját temetési prédikációját is elmondta ezen a helyen. Kenneth Boa és Bruce Wilkinson párhuzamba állítja 5Móz-t a János evangéliumával és Jézusnak az Utolsó vacsora helyszínén elmondott beszédeivel (Jn 13-17). Ezek Mózes utolsó szavai az izraelitáknak.

5Móz nem egyszerűen a törvény ismétlése, hanem a magyarázata, kifejtése. Megalapozza azokat a kormányzati törvényeket és szabályokat, amelyek a kánaáni letelepedés után, vezetni fogják őket. Ezt olvassuk pl.: **5Móz 4:1-2, 5-8**.

Egy másik átmenetet is találunk ebben a könyvben. Az izraeliták ezen generációja az atyáikkal kötött szövetséget a sajátjukká fogadják, ill. személyes szövetségre lépnek Istennel. Mivel Istennek nincsenek unokái, csak gyermekei, az atyáink hite és vallása csak akkor érték, ha a mi személyes hitünk és vallásunk lesz. Ez is kifejeződik ebben a könyvben, amikor ezt olvassuk: **5Móz 26:17-18**.

Ennek a szövetségnek a külső formája is megvalósul, de ez már a Józsué könyvében van feljegyezve. Ahogy átkelnek a Jordán folyón – száraz lábbal, mint annak idején a Vörös tengeren – átesnek a Jahwéval kötött szövetség külső jelén a körülmetélésen, amit a vándorlás éveit születteken nem végeztek el. Fontos látnunk itt is az újtestamentumi párhuzamokat. Pál apostol az átkelést az alámerítéses keresztség előképének tekinti (1Kor 10:1-2.), a körülmetélést pedig a bűntől való elfordulás szimbólumának (Kolossé 2:11.).

Miért volt tehát szükség a törvény megismétlésére? Az első törvényadás célja az volt, hogy szabályozza Izrael kapcsolatát Istennel, ott a pusztában. A Deuteronomium viszont nem a pusztára adott törvény, hanem az alkotmány arra az időre, amikor Isten népe elfoglalja a földet. Így 5Móz könyve egy hidat képez a kivonulás és az azt követő kánaáni történelem között. Számtalan kutató felismerte az egységes képet, ami végighalad az 5Móz könyvét követően a 2Királyok könyvéig. Józsué könyvétől a 2Királyok könyvéig a Biblia Izrael történelmét az 5Móz könyvének fényében értékeli. Ezért ezt a történetírást deuteronomiumi történelemnek nevezzük. A bibliai írók az 5Móz könyvének törvényei alapján ítélik meg a történelmet, és benne különösképpen a királyok tevékenységét.

A KÖNYV TÖRTÉNETI HÁTTERE.

Mózes ötödik könyve a formailag az ókori szerződések szokványos megjelenését követi. Nagyobb bevezetőket tartalmaz, amelyek egy történeti bevezetést adnak a szövetség megújításához, tartalmazzák a feltételeket, a felek kölcsönös kötelezettségeit, a felolvasási kötelezettséget, a szövetség tanújának nevét, és az áldást ill. átkot. Az általánosan elfogadott nézet szerint, Mózes a beszédeit, körülbelül egy hét leforgása alatt mondta el a népnek. 5Móz szerint az izraeliták Moáb területén Sitimben táboroznak, azon a helyen, ahol a Jordán a Holt-tengerbe ömlik (5Móz 1:5). Egy fontos időszak volt ez, hiszen ekkor szállt át a vezetés Józsuéra, és a nép felkészült a Kánaánba való belépésre.

A KÖNYV VÁZLATA.

Mózes első beszéde:	1:1 – 4:43. Isten Izraelért végzett munkájának története.
Mózes második beszéde:	4:44 – 11:32. Odaszentelődés Istennek 12:1 – 26:19. Részletes feltételek
Parancsok Mózesről és a vénektől:	27:1 – 28:68. Áldások és átkok
Mózes harmadik beszéde:	29:1 – 30:20. A szövetség megújítása
Mózes utolsó napjai:	31:1 – 34:12. Józsué megbízása és Mózes halála

A DEUTERONOMIUM FŐTÉMÁI

A szövetség Istene – Isten az 5Móz üzenetének a középpontjában áll.

- Az egy Isten egyedülálló: 5Móz 4:35; 6:4.
- Igaz és egyenes Isten: 5Móz 32:4.
- Független, szuverén Isten: 5Móz 10:17.
- Féltekeny, nem tolerálja a riválisokat: 5Móz 5:9; 6:15.
- Kegvelmes és nagylelkű: 5Móz 28:1-14.
- Izrael atyja: 5Móz 1:31; 32:6.

A szövetség követelményei – Ha Izraelnek kapcsolatban kell lennie Istennel, akkor el kell ismernie Isten szuverenitását, szent néppé kell válnia, méltónak a szent Istennel való közösségre.

- Teljes engedelmisség minden területen: 5Móz 8:1,11; 11:1.
- Teljes bizalom egyedül Istenben: 5Móz 6:13; 13:1-18.
- Folyamatos emlékezés Istenre – ki Ő, mit tett, mit vár el népétől: 5Móz 11:18-20.
- A gyermekek nevelése: 5Móz 4:9; 11:19.

A szövetség áldásai

- Nemzeti jólét, az ellenség legyőzése: 5Móz 7:22; 28:1,7,13.
- Jólét a mezőn: a gabona, az állatok, és az időjárás vonatkozásában: 5Móz 28:3,5,11,12.
- A család jóléte – sok egészséges gyermek: 5Móz 28:4,11, 7:14.
- Az egyének jóléte – egészség és hosszú élet: 5Móz 5:16; 7:15.

A szövetség áthágásának következményei

- Nemzeti tragédia. Vereséget szenvednek és eltöröltetnek: 5Móz 28:20,25; 4:26.
- Csapás a földön. Szárazság, a növények és az állatok elhalnak: 5Móz 28:22-24; 38-40.
- Csapás az embereken. Járványok, családok széthullása: 5Móz 28:21,22,28,32,41.

Az Istennel való kapcsolatot nem lehet könnyelműen venni. Az áldások és az átkok listája hangsúlyozza, hogy komolyan kell venni az odaszánást Isten iránt. A Deuteronomium teljesen világossá teszi, hogy Istennek hatalma van ezeket az áldásokat és átkokat megvalósítani.

MIT MOND MÓZES ÖTÖDIK KÖNYVE A MAI EMBERNEK?

Erre a kérdésre most inkább úgy válaszoljunk, hogy megnézzük, milyen viszonyban van Jézus Krisztus földi küldetése 5Móz könyvével. A teljesség igénye nélkül, had utaljak néhány figyelemre méltó dologra.

Jézus és az 5Mózes 28. átkai (Máté 8:20; Mt 27:45; Mk 15:19. 31; Mt 4:2; Jn 19:28; Mt 27:35; Mk 14:32-42).

Jézus és az 5Móz átkának végleges átvállalása: Gal 3:10-13.

Isten törvényei a következetes cselekedeteiből erednek: 5Mózes 30:16-19.

A törvény Isten történelmi cselekedeteinek összefüggésében: 5Mózes 26:1-10.

Összefoglalva, a 5Móz emlékeztet bennünket, hogy minden egyes generációnak személyes kapcsolatba kell lépnie Istennel. Nem elég az, hogy elődeink elfogadták Jézust és a személyes üdvösséget. Ezt a lépést mindenkinek magának kell megtennie.

A törvény célja az, hogy Isten népe válaszoljon Isten hatalmas tetteire. A törvény megtartása és Isten hatalmas tetteinek az ismétlése ugyanannak az érdemnek a két oldala.

Bibliai Szabadegyetem, Szeged

Józsué Könyve

A könyv címe: A könyv címe a Mózes könyvé vezetőiről kapta a nevét, Józsuétól a Nún fiától, aki Efraim törzsebből származott. Először Hóseának nevezték. 4Mózes 13: 9, 17. Ez a név azt jelenti, hogy „szabadító”, vagy „szabadítás”. A 17. vers szerint Mózes változtatta nevet Yehoshua, Jehoshua névre úgy, hogy elé rakta a „Yahweh” név rövidített formáját. Ezzel jelezve, hogy „Isten a szabadítás” vagy „Isten a szabadító”. Az Ó Szövetség görög, LXX fordításában „Jesous”, azaz Jézusnak fordítják. A Karoli fordításban „Jósue”-nek olvassuk.

Krisztus és a Zsidók három részre osztották az Ó Szövetséget: Törvényre, Prófétiakra és a Zsidók könyvére (Lukács 24: 44.). Józsué könyve a második könyv a héber nyelvű Bibliában a prófétai iratok közt, mivel szerzője prófétai szolgálatot is ellátott. A héber nyelvű Bibliában két szakaszra osztják a próféták írásait, „korai” és „késői próféták”-ra. A korai prófétai írások közt találhatók Józsué, Birk, Sámuel, Királyok könyvei. A késői próféták közé tartoznak azok a könyvek amelyekről mi prófétai könyvekként ismerünk. Józsué könyve a prófétai iratok elején áll, annak ellenére, hogy tartalmilag a Pentateuch-hoz (Mózes öt könyve) áll közel, amit a zsidók Törvényként tartanak számon.

A könyv szerzője: Kommentátorok és kritikusok véleménye megoszlik azon, hogy Józsuét tartják-e a könyv szerzőjének. Kritikusok véleménye szerint a könyv irodalmi szempontból nem egy szerző munkája, hanem különböző dokumentumokból lett összeállítva. A könyvnek viszont határozott belső egysége van, mely egyértelműen egy összefüggő történetet tár fel. Így nehezen vehető komolyan egy ilyen dokumentumkritikai analízis. A könyvben tízenötödik fordult elő az a kifejezés, hogy „mind e napig” vagy „amind e mai napig” (4: 9; 8: 28k). Azok a kritikusok, akik nem Józsuét tartják a könyv szerzőjének, azok szerint ez a kifejezés arra utal, hogy a könyvet később írták mint Józsué kora. Viszont érdemes felfigyelni a 6: 25 versére, amely viszont azt is jelzi, hogy ennek az ellenkezője is igaz lehet. „A parázna Ráhból ... élt hágya vala Józsué, és ott lakik az Izrael között mind e mai napig; mert elfejtette vala a követeket”. Nem tudunk semmi okot mondani arra, miért ne írhatta volna ezt Józsué. Ezt a megjegyzést nem írhatta valaki olyan, aki sokkal később élt, ahogy ezt a modern kritikusok értelmezik, hanem olyan valaki, aki Ráhból korában élt.

Egyik szakasz sem értelmezhető úgy, a 15: 63 kivételével, hogy azt csak Józsué kora után írhatta valaki. E szerint a vers szerint a „laknak ott a Jebuzusok Júda fiaival együtt Jeruzsálemben, mind e mai napig”. Józsué halála után (Birk 1: 1.) a 21. vers szerint Benjámin fiait nem tűzték el a Jebuzusokat, Jeruzsálem lakóit, hanem megengedték nekik, hogy ott lakjanak „még maig is”. Ez azonban éppen úgy igaz volt Józsué halála után, mint azelőtt. Ennek bonyolultabb problémáit vet fel Lessem városának elfoglalása 19: 47-ben. Összehasonlítva ezt Birk 18: 27-29-vel ahol azt olvassuk, hogy Lessem elfoglalása Józsué halála után következett be. Nincs azonban bizonyíték arra, hogy a város lerombolása Józsué után következett volna be. (Lessem és Laís nevei ugyan az a város jelzik. Thebában és Saqqarában Egyiptom) talált 12. dinasztia idejéből származó kiátkozó agyag daraboktól tudjuk ezt. Az itt talált agyagablak, edények, figurák nagyon értékesek a bibliai régészek számára, mivel sok pártitárka körül származó városnevet azonosítanak ezek segítségével. A megátkozások ceromonialisan eltorított ezeket az agyag vázákat, figurákat/ Más ellenvetések is megfogalmazódtak, helyiségeket illetően, melyek később kaphatták nevüket – mint pl. Kabul (Józsué 19: 27; v. ó. 1Krt 9: 13-val), vagy Joketel (Józsué 15: 38; v. ó. 2Krt 14: 7-vel) és más helyiségeket. Eppen ezért javasolják némely hívó emberek, hogy a könyvet néhány olyan ihletett író írta, akik nem sokkal Józsué után éltek az izraeli királyok ideje előtt. Józsué 6: 25 nem enged meg, hogy sokkal későbbre tegyük ezt az időpontot, mint azt 19: 47 érkeztetné, vagy más fentebb említett helyiségtév ezt jelezné. Mi akkor a megoldás?

B. Jerkő leomlása, 5: 1-től 6: 27.

1. Előkészítet Jerkő bevétele, 5: 1-15.

a. Hírek okozta félelem, 5: 1.

b. Férfiak kortémetékedése, 5: 2-9.

c. Páska megtartása, 5: 10-12.

d. Józsué látomása, 5: 13-15.

2. Jerkő körülfutása és leomlása, 6: 1-21.

3. Ráhbó kimentése, 6: 22-27.

C. Ai városának bevétele, 7: 1-től 8: 35.

1. Kezdeti vereség és visszavonulás, 7: 1-5.

2. Józsué bűnbánata és az Úr utasításai, 7: 6-15.

3. Akán bűne, 7: 16-26.

4. Ai végső bevétele, 8: 1-29.

5. Az áldások és átkok felolvasása, 8: 30-35.

D. Megállapodás a gibeonítákkal, 9: 1-27.

E. A kanániták szövetsége, 10: 1-27.

1. Gibeon ostroma, 10: 1-5.

2. Józsué leveri a kanánitákat, 10: 6-27.

F. Józsué győzelmei, 10: 28-től 12: 24.

1. A déli országgrészek leverése, 10: 28-43.

2. Az északi országgrész leverése, 11: 1-15.

3. Végső győzelem, 11: 16 - 12: 24.

II. A földterület felosztása, 13: 1-től 22: 34.

A. Törzsek közti sorosvetés, 13: 1 - 19: 51.

B. Menedékvárosok kijelölése, 20: 1-9.

C. Lévitáknak kijelölt városok, 21: 1-45.

D. Jordánon túli törzsek, 22: 1-34.

1. Hazatérésük, 22: 1-9.

2. Botrányozást keltő oltár, 22: 10-20.

3. Védekezés az oltárok miatt, 22: 21-34.

III. Józsué búcsúja, 23: 1-től 24: 33.

A. Beszéde Izrael felé, 23: 1-24: 28.

B. Halála, 24: 29-32.

C. Eleázár halála, 24: 33.

Az a tény, hogy a könyv egyes szám harmadik személyben íródott, nem zárja ki Józsuét mint íróját. Mózes is írt egyes szám harmadik személyben, leírva a pontos feljegyzését annak, ami vezetése alatt történt egy-egy haláláig. Értelmesebb ünnök feltételezni, hogy Józsué, Mózes fiatal segítőjára, követőjére előlege példáját. A fent említett zavaró nehezségek talán annak tudhatóak be, hogy a későbbi években, különösen a királyok ideje alatt, bizonyos kisebb módosítások történtek, nevezetesen az akkori korszak neveivel cserélték fel a korábbi kevésbé ismert neveket. Más kisebb magyarázó megjegyzéseket is beírtak, mint például azt a kifejezést, hogy „mind e mai napig”. Ilyen módosítások nem fosztják meg Józsuét a könyv a szerzőségi hitelességéről, különösen, ha az Isteni ihlettség vezetését is látnak. Általánosan elfogadott, hogy Józsué halálát (24: 29-33) mint Eleázár halálát, valaki más jegyezte fel. De még ez sem befolyásolja a könyv ihletettségét vagy szerzőségét. Ma is tartalmazzuk a könyvek előszót vagy bibliográfiai jegyzeteket, melyeket más író, mint a szerző. Kevés kivételtől eltekintve, a zsidók és keresztények egyöntetűen Józsuét tartották a nevével viselő könyv szerzőjének. A zsidó Talmud (Baba Bathra 14b) megemlíti ezt és még azt is megjegyzi, hogy Eleázár, Áron főpap fia írta a könyvhöz a zárt eseményt (29-32.), majd pedig Finesz zárta le a 33. verssel (Baba Bathra 15a, 15b).

A könyv történelmi háttere: Abból kiindulva, hogy Józsué a könyv szerzője és az egyiptomi kivonulás Kr. e. 1445-ben történt, a könyv az Kr. e. 14. század korai szakaszán íródott. Bizonyos részek talán korábban a 15. sz. végén íródhattak. A kisebb módosítások, magyarázatok, ahogy azt fentebb említettük, talán később, de nem valószínű, hogy később mint a korai királyi korszakban. Ekkor akkor lépett be az Emoréusok földjére, nyugati Jordánia területére, hogy birtokba vegye a korábbi Ábrahámnak adott ígéret alapján (1Móz 15: 16).

Mai régészeti ásatások sok információhoz segítenek hozzá, hogy még jobban megismerjük a Józsué idejében élő Palesztin népeket. Palesztina sok évszázadon át időszaksos változásokkal Egyiptom ellenőrzése alatt állt. III Thómesz aki 1450-ben halt meg 17 hadjáratot hajtott végre Palesztina ellenőrzése vagy azon keresztüli és ez általános háborgást váltott ki Egyiptom ellen. Ezek a hadjáratok 18 éven át zavarták a palesztin területen lévőket. Még ezután az időszak után is voltak kisebb hadjáratok és több új erőfeszítést építettek. Az esztendő bizonyos időszakban voltak és utánpótlásokkal szállították a tengerparti utakon, amit a Bibliában úgy olvasunk, hogy katonák és utánpótlásokkal szállították a tengerparti utakon, amit a Bibliában úgy olvasunk, hogy „a vörös tenger pusztájának útján” (2Móz 13: 18). Ez lehetett a helyzet közvetlen a kivonulás előtt.

A kivonulás után Egyiptom ereje meggyengült. Ettől függetlenül, Egyiptom és a Kánaáni népek közötti harcok folytatódottak IV Thómesz (kb. Kr. e. 1425-1412) uralkodásáig. Egy új ellenség, a Hittusok kezdtek zavarni a Míamniai népet, Egyiptom korábbi ellenségét. IV Thómesz röviddel Kr. e. 1400 körül, békét kötött a Míamniaikkal, az új közös ellenség miatt, így a hosszú ellenségeskedés véget ért. Az utána következő fáraó idejében, III Ammenhotep (kb. Kr. e. 1412-1375), hanyatlani kezdett az egyiptomi hatalom. Ennek ellenére biztonságban és pártatlan pompában uralkodott. Egyiptom annak a jólétnek a következményét élvezte amelyet a korábbi egyőzeleimeinek köszönhetett. Katonai hatalma végéhez ért, ahogy ez a Tell el-Amarna-III Ammenhotepnek is utódlának. Akhenatonnak (kb. Kr. e. 1387-1366) a vallási szűrit és országban hercegek által írt levelekkel kietszik, a színek és palesztinok intrikáitól szenvedtek az országban belül és kívül. Segítségért viszont nem kaptak Egyiptomtól. III Ammenhotepől kapott szövegszövegek jelzik a Jerikói síroknak, a régészek szerint, hogy a város elesett az ő uralkodása idején következtet be. Az Úr a politikai körülményeket is úgy alakította abban az időben, hogy az Izraeliek anélkül győzzenek Palesztina területén, hogy találkozzanak az egyiptomi katonasággal erejével.

A Hettiták (Khitusok), (1: 4) egy emelkedőben lévő hatalom volt palesztina területén. Ez fékezte a Míamniaiak hatalmát északon. Asszíria időszaksos egyenlítés állapotában volt. Tartottak a Míamniaiakról, ezért számítottak az egyiptomiak haderejére, így ők sem akarták kockáztatni Egyiptom barátságát. A politikai állapotok változóban voltak, így senki sem volt abban a helyzetben, hogy segítsen a kánaáni népeknek.

Kánaán területén számos kis királyság volt és egy autonóm város, Gibeon. A földterület megműveltek. Az emberek a városokban éltek. A városalakon kívüli földeteket felszántották, beültették olva ültetvényekkel és szőlővel. Ismerték az írtat, mint azt egy város erdelt neve, Debi-Kirjath-sepher, a „könyv városa” jelzi (15: 15). Kánaán lakói a lovakat és szekereket használták (11: 4; 17: 18). Viszont vallási és erkölcsi szempontból viszont romlottak voltak (5Móz 12: 29-31; 18: 9-12), mindentféle babonáságot és erkölcsiességet gyakoroltak.

Az a kérdés is fel tehető, hogy mennyi ideig tartott Kánaán elfoglalása? A választ megtalálhatjuk az alábbi fejezetekben: 11: 18; 14: 7, 10, 11; 23: 1; 24: 29. Ezek szerint Józsué 40 esztendő volt amikor Mózes elhunyt, hogy kiküldje az Ígért Földjét, és 45 év tel el azóta és akkor foglalta el Izrael az egész területet (11: 23; 14: 5). Az Úr is fokozatosan elfoglalást ígért (2Móz 23: 29, 30). Még ez sem jelenti azt, hogy a földterület minden része Izraeli ellenőrzés alatt állt volna.

Mivel a kénem kitérítése a kivonulás másodikkal évében következett be és a vándorlás 38 évig tartott (5Móz 2: 14), a föld elfoglalása 6 vagy 7 évet vett igénybe. Jozefusz Fláviusz szerint, ettől különbségben öt év alatt következett be a terület elfoglalása. Ebben a modern tudósok is megegyeznek. Ez csak két év különbség, ami nem zavarja a történelmi hitelességet a könyvnek. A következő kérdés az lehetne, hogy mennyi ideig uralkodott Józsué Izraelben, vagyis mennyi időt fűd le Józsué könyve? 24: 29 szerint 110 éves volt amikor meghalt. Nincs más utalás ezen kívül ami életének idejét említené. Jozefusz három részre osztja Józsué életét (*Antiquities* v. 1. 29), 45 év a kivonulás előtt, 40 év Mózesrel és 25 év mint egyedül vezetője Izraelnek.

A könyv témája: Józsué könyvének egészét olvasva, a gondos olvasó előtt látható, hogy a Pentateuch folytatását tartja a kezében, melynek történelmi egy szemtanú jegyezte fel. A könyv fő témája, hogy Jehova híven teljesíti ígéretét (21: 43-45) Józsué, a némett vezető által, akit Isten választott ki arra, hogy beteljesítse az Isten tervét.

Józsué könyve az ÓT egy fontos része, és nem lehet Mózes öt könyvétől elkülönítve kezelni. Hiszen abban nyert el befejeződését. Ez a könyv hasonló képen kapcsolódik Mózes öt könyvéhez, mint az *Apokalipszis*. Ezeket a könyv a négy evangéliumhoz. Az evangéliumok Jézus Krisztus szövegeiről szólnak be, a kereszténység Történetéről, mint ahogy az Mózes öt könyvének legnagyobb része. Mózes szövegeiről szólnak be, Isten képviselőjéről és Izrael akkori törvényadójáról. (5Móz 18: 18). Amennyiben egy ember megmaradt a Szentlélek vezetés alatt, a korai egyház fejlődött. Amennyiben Józsué és Izrael a Szent Isten vezetésére hagytakoztak, Kánaán legyőzése előrehaladt. Isten mindig embert eszközökön keresztül akar munkálkodni, vezetőik által, akik éveken át nyertek el kiképzésüket, és mégis tudatában vannak méltatlanságuknak. Amikor ezek az emberek saját bölcsességükben bíznak és így elmulasztják, hogy az Úrra bízzák magukat, sok hibát követnek el – mint Ai bevétele a Gibeonikkal. Emberek pusztultak el és Isten munkája késleltetést szenvedett. Azonban őszinte bűnbánat esetén, ha bátran felkernék a bűnrel szemben, akkor a győzelem biztos.

A könyv vázlatja:

I. Kánaán legyőzése, 1:1-től 12: 24.

A. Átkelés a Jordánon, 1: 1- 4: 24.

1. Az Úr megbízta Józsuét, 1: 1-9.

2. Előkészület a Jordán átkeléséhez, 1: 10-18.

a. Az átkelés bejelentése, 1: 10, 11.

b. Emlekedés a két és fél tőzra részére, 1: 12-18.

3. Kénem előrelökése, 2: 1-24.

4. Átkelés a Jordánon, 3: 1-től 4: 24.

a. Előkészítő parancsok, 3: 1-13.

b. Jordán vize kettészakad, 3: 14-17.

c. Emlekhelyek állítása az átkelésről, 4: 1-24.

A könyv címe és kánonban elfoglalt helye. A könyv magyar címe (A bírák könyve) a latin *Liber Iudicum* és a görög Septuagintában használt *Kritai* (Bírák) elnevezéseken keresztül a héber *sóptím* (bírák), *sópét* (bíró, szabadító) szóra vezethető vissza. A bírák (bírók) tevékenysége elsősorban a vezetés, végrehajtás (ide tartozik a hadviselés is) és helyenként a bírói hatalom is beletartozott (vö. 4:5).

A magyar Bibliában a Bírák könyve a történelmi könyvek csoportjában található. A héber Bibliában ez a könyv a Próféta-könyvek részében szerepel (a Törvény után és Az íráskönyvek előtt), pontosabban a korai Próféta-könyvek között (ide tartozik Józsué, Bírák, Sámuel, Királyok).

A könyv szerzője és a megírás ideje. A Bírák könyvében fellelhető belső bizonyítékok arra utalnak, hogy ez a mű a királyság korának elején keletkezhetett, Saul felkenése (Kr. e. 1051) után, de Jeruzsálem Dávid általi elfoglalása (Kr. e. 1004) előtt. Ezt a feltevést a következő három tény támasztja alá: (1) A könyv vége felé (17:6; 18:1; 19:1; 21:25) többször is megismételt mondat – „abban az időben nem volt király Izráelben” – olyan időszakkból tekint vissza, amikor már volt király Izráelben. (2) Az a Jeruzsálemre vonatkozó kijelentés, amely szerint a jebúsiak ott laktak még ma is (1:21), azzal magyarázható, hogy Jeruzsálem Dávid általi elfoglalása előtt írták (vö. 2Sám 5:6-7). (3) A Gézerben lakó kánaániak említése korábbi keletkezési időpontra utal annál, amikor az egyiptomiak nászajándékkul odaadták ezt a várost Salamon egyiptomi feleségének (vö. 1Királyok 9:16).

A Bírák könyve ugyan nem tartalmaz belső bizonyítékot a szerzőre nézve, de a Talmud (*Baba Bathra* 14b) Sámuelnek tulajdonítja a Bírák, Ruth és Sámuel könyveit. Bár ez nehezen igazolható, hacsak az nem, hogy Sámuel író volt (1Sám 10:25), akkor azonban Bírák könyve kb. Kr. e. 1040 és 1020 között keletkezett.

Kétségtelen, hogy műve megalkotásához korábbról származó szóbeli és írott forrásokat is fölhasznált az írt szerző, amikor Izráel történetének a Józsué halála és a királyság kialakulása közé eső szakaszából teológiai szempontok szerint kiválasztotta és följegyezte a megőrkítésre szánt részeket.

A bírák korának kronológiája. A tudósok egyetértenek abban, hogy a bírák kora Józsué halálával kezdődött, és Saul felkenésével, illetve a királyság megalakulásával fejeződött be. Saul királyságának Kr. e. 1051-ben kezdődött, ami nem kétséges. A vitás időpont Józsué halálának ideje. A konzervatív teológusok Kr. e. 1446-ra teszik az Egyiptomból való kivonulást, és a bírák korát pedig Kr. e. 1390-től vagy 1350-től 1050-ig, az 1Királyok 6:1-ben és a Bír 11:26-ban följegyzett számok szó szerinti értelmezése alapján. Ezzel szemben a liberálisok a kivonulást későbbi időpontra teszik (kb. Kr. e. 1280-1260), a bírák korát pedig Kr. e. 1220-tól 1050-ig számolják.

Erős érvek szólnak amellett, hogy a bírák kora Kr. e. 1350 körül vette kezdetét (vö. Eugene H. Merrill, „Paul’s Use of »About 450 years« in Acts 13:20”, *Bibliotheca Sacra* 138. July-September 1981:249-50). A Józsuét túlélő vének (Józs 24:31; Bír 2:7) legfeljebb 20 évesek lehettek Kr. e. 1444-ben, amikor a kémek az Ígért földjére léptek (4Móz 13:2; 14:29) két évvel a kivonulás után. Ha körülbelül 110 évig éltek (Józsué ennyi idős volt, amikor meghalt; Józs 24:29), akkor a legidősebbek Kr. e. 1354 körül halhattak meg. (Ha Kr. e. 1464-ben születtek, és legfeljebb 110 évet éltek, akkor legkésőbb Kr. u. 1354-ig meg kellett halniuk.) A bálványimádás, mely az első elnyomáshoz vezetett (Kúsan-Risáim jóvoltából, Bír 3:8), valószínűleg az előbb említett vének halála után (2:7) kezdődhetett el.

Ha összeadjuk a bírák működésének valamint az őket megelőző elnyomásnak az éveit, akkor 410 évet kapunk (feltéve, hogy Sámson a filiszteus elnyomás után bíraskodott). Ez az idő túl hosszú ahhoz, hogy beillesztessük Józsué és Saul közé. Ezért a teológusok egyetértenek abban, hogy egyes elnyomók és bírák működése részben fedí egymást. Ezek az átfedések azért sem meglepők, mert valószínű, hogy a bírák többsége (vagy talán mindegyike) Izráelnek csak egy földrajzilag korlátozott részén uralkodott.

Történelmi és teológiai háttér. Történelmi szempontból a Bírák könyve Józsué könyvének a folytatása. A két könyv kapcsolódási pontja Józsué halála, melyet mindkét mű említ (Bír 2:6-9; vö. Józs 24:29-31). Józsué sikerei, melyeket a hadviselésben ért el, az egész térségben megtörték a kánaáni katonai szövetség ellenállását (Józs 11:16-23), de még mindig jelentős területek vártak arra, hogy az egyes törzsek birtokba vegyék őket (Józs 13:1; Bír 1:2-36). A bírák korában az izráéliek között több helyen elkülönülten élő kánaániak időnként új erőre kaptak (4:2). A könyv mellett, hogy visszapillant Józsué győzelmeire, egyúttal előre is tekint az izráéli királyság megalapítására (vö. 17:6; 18:1; 19:1; 21:25; továbbá vö. a 8:23-at az 1Sám 8:7; 12:12 versekkel).

Teológiai szempontból a bírák kora átmenetet jelentett abból a korból, amelyben Jahve Mózes és Józsué közvetítésével irányított, abba a korba, amikor Izráel királyai révén valósult meg az isteni uralom. A bírák idejében Jahve szabadítókat támasztott, akiket azért választott ki és kent föl Lelkével, hogy népét, Izráelt, megszabadítsa ellenségeitől.

geitől. Ironikusnak tűnik, hogy Jahve előzőleg ezeknek az ellenségeknek a kezébe adta Izráel fiait, így büntetve őket bűneikért (vö. a Bír 3:1-6 magyarázatával).

A könyv célja és témája. A Bírak könyvét azzal a céllal írták, hogy szemléltesse Isten ítéletét, amellyel az Úr Izráelt sújtotta hitehagyása miatt. Konkrétabban fogalmazva, a könyv megőrökíti Izráelnek Jahve királyi uralma iránti engedetlenségét. Ezt az uralmat Jahve olyan vezetők révén gyakorolta, akiket szuverén módon nevezett ki a nép élére és Lelkével ruházott föl. Ezen kívül megőrökíti a későbbi, örökletes, központi királyságra vonatkozó igényt, mely által Jahve tovább gyakorolja királyi uralmát Izráel népe fölött. Mivel Izráel engedetlen volt Jahve iránt és a kánaáni isteneket imádta, nem tapasztalhatta az isteni áldást, és nem győzhette le teljesen ellenségeit (vö. 3:1-6). A kánaániaknak Izráel erkölcsi és társadalmi életére gyakorolt hatása hitehagyáshoz és zűrzavarhoz vezetett, ami azt mutatta, hogy Izráelnek szüksége van örökletes, központi királyságra.

Izráel bírái

Elnyomók	Az elnyomás éveinek száma	Bírák	A bíraskodás éveinek száma	Igehelyek
arámok	8	1. Otniél	40	Bír 3:7-11
móábiak	18	2. Éhúd	80	Bír 3:12-30
filiszteusok	?	3. Samgar	?	Bír 3:31
kánaániak	20	4. Debóra	40	Bír 4-5
midjániak	7	5. Gedeon*	40	Bír 6-8
?	?	6. Tóla	23	Bír 10:1-2
?	?	7. Jáír	22	Bír 10:3-5
ammóniak	18	8. Jefte	6	Bír 10:6-12:7
?	?	9. Ibsán	7	Bír 12:8-10
?	?	10. Elón	10	Bír 12:11-12
?	?	11. Abdón	8	Bír 12:13-15
filiszteusok	40	12. Sámson	20	Bír 13-16

**Abímelek, Gedeon fia (Bír 9) - annak ellenére, hogy gyakran bírónak tekintik - nem szerepel itt, mert jogtalanul bitorolta a hatalmat Síkem fölött, és Isten nem jelölte ki bírónak.*

VÁZLAT

I. Előszó: A bírak korát előidéző okok (1:1-2:5)

- A politikai-katonai háttér - Izráel részlegesen hódította meg Kánaánt (1. rész)
- A vallási-lelki háttér- Izráel megszegte a Jahvéval kötött szövetséget (2:1-5)

II. Történeti beszámoló: A bírak tetteiről tanúskodó esetek (2:6-16:31)

- Bevezetés a bírak történetéhez (2:6-3:6)
- Az elnyomás időszakai és a szabadítások (3:7-16:31)
 - Otniél megszabadítja Izráel fiait Kúsan-Risátaim elnyomása alól (3:7-11)
 - Éhúd megszabadítja Izráel fiait Eglón elnyomása alól (3:12-30)
 - Samgar megszabadítja Izráel fiait a filiszteusok elnyomása alól (3:31)
 - Debóra és Bára megszabadítja Izráel fiait a kánaániak elnyomása alól (4:5. rész)
 - Gedeon megszabadítja Izráel fiait a midjániak elnyomása alól (6:1-8:32)
 - Tóla és Jáír bíraskodása Abímelek jogtalan uralkodása után (8:33-10:5)
 - Jefte megszabadítja Izráel fiait az amuróniak elnyomása alól (10:6-12:7)
 - Ibsán, Elón és Abdón bíraskodása (12:8-15)
 - Sámson megszabadítja Izráel fiait a filiszteusok elnyomása alól (13-16. rész)

III. Utóirat: A bírak korára jellemző állapotok (17-21. rész)

- Hitehagyás: Míká bálványimádása és a dániak áttelepülése (17-18. rész)
- Erkölcsi romlás: A gibeai rémtett és a Benjámin elleni háború (19-21. rész)

BIBLIAI SZABADEGYETEM

III. A könyv tartalma és fókusz

Ruth könyve

A. Tartalmi érdekességek

1. A héber kánon Aöt tekerésének első és utolsó tagja női nevet visel
→ Ruth (ra'ah) = barát, barátság → Eszter (hadassa) = csillag
2. Mind a két könyv a szabadulás, megváltás gondolatát hangsúlyozza
(Ruth → Ninsteleenség, gyermektelenség; Eszter → Halálos ítélet)
3. Ruth könyve nem egy romantikus vagy drámai szerelem története, hanem inkább a tisztelettel vegyes szeretete, amely megbecsülést eredményez (pl. 1:16-18; 2:10-13; 3:8-11; 4:14-15)
4. Ruth, moábita (vö. 1Móz 19:30-38) létrebeépül Dávid király családfájába (vö. Ruth 4:16-17), sőt Jézus nemzetségi táblázatába is (vö. Mt 1:1-11) → Az univerzalizmus gondolata
5. A levirátus (rokonházasság) és a földvásárlás mőzei törvényét alkalmazta Boáz (vö. 5Móz 25:5-10; 3Móz 25:23-28), ami szimbólikus értelmet nyert az Újszövetségben (vö. 1Kor 1:30; Ef 1:12-14; Zsid 2:11-16; Jel 7:13-17; 21:1-4)

B. A könyv fókusz

1. Naomi és Ruth terve (3:1-8) a drámai fordulópont → Az isteni áldás első jelei (3:10-11) → Kiasztikus fókusz.
2. Az áldás később kiteljesedik (vö. 4:13-15) → Teológiai fókusz = Dávid, a legnagyobb izraelita király (vö. Ruth 4:16-22; 1Sám 13:13-14)

I. A könyv helye a kánonban

A. A keresztény kánonban a Bírák könyvét követi → I. e. XIV-XII. század, vö. Ruth 1:1

B. A héber kánonban az un. öt tekeres (megillót) első könyve.

1. Az öt tekeres sorrendje és szerepe:

Ruth	Hetek ünnepe (Pünkösöd)	május-június
Énekek éneke	Páska (Húsvét)	március-április
Prédikátor	Sátoros ünnep	szeptember-október
Siralnak	Engesztelés napja	szeptember-október
Eszter	Purim ünnep	február-március

II. A könyv szerkezete

A. Hermann Gunkel (1913) óta tudjuk, hogy a Ruth könyvében lévő elbeszélés/dráma egy nagyon kifinomult, művészi kompozíció, amely párhuzamosan szerkesztett elemekből áll és a hangsúlyos rész középen van.

B. Ezt az irodalmi szerkesztést tükrös, kiasztikus szerkezetnek nevezzük a görög ábécé ε(chi) betűje után → vö. Mt 6:24

A	Két úr
B	Gyűlölet
C	Szeretet
C'	Ragaszkodás
B'	Megvetés
A'	Isten és Mámmon

C. A kiasztikus szerkezetnek két alapformája létezik → ABBA és ABCBA
Az első forma → egyensúlyt, a második → drámát tükröz

D. Lásd a mellékleteket! (Kánaán térképe, Ruth könyvének makro- és mikro struktúrája)

Ruth könyve kiasztikus szerkezete

- A NAOMI – Től idős, hogy szüljön (1. fejezet)
 B A MEGVÁLTO BEMUTATÁSA (2:1)
 C RUTH ÉS NAOMI TERVET KÉSZÍT (2:2)
 D RUTH ÉS BOÁZ FÖLDJE (2:3)
 E BOÁZ KIJÖN BETLEHEMBŐL (2:4)
 F BOÁZ KÉRDÉSE: Ki ez a fiatal asszony? (2:5-7)
 G RUTH BOÁZ TÖRZSÉHEZ CSATLAKOZIK (2:8-16)
 – a szolgák felajánlják a vizet
 – szolgáinak tekintik, és a többiekkel együtt ehet
 RUTH EGY VÉKA ÁRPÁT HOZ NAOMINAK (2:17-18)
 H NAOMI ÁLDJA BOÁZT (2:19)
 I BOÁZ AZ EGYIK, AKI MEGÁLDHATJA (2:20)
 J RUTH CSATLAKOZIK BOÁZ MUNKÁSAIHOZ (2:21-23)

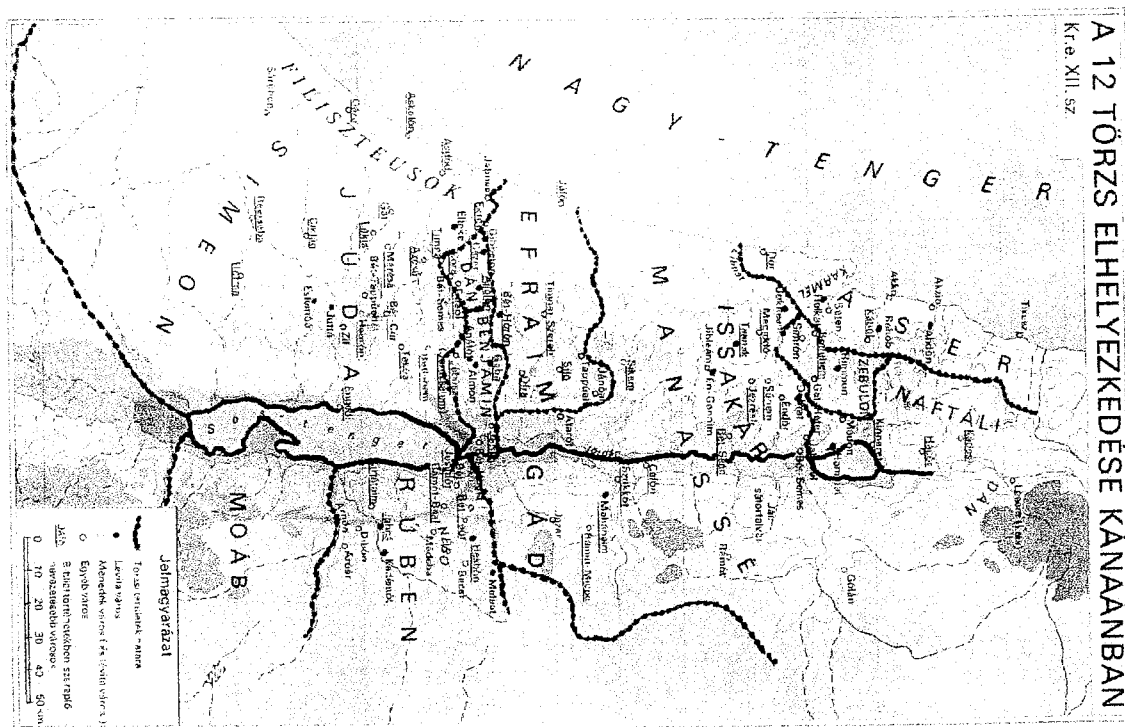
Fordulópont – NAOMI ÉS RUTH TERVE (3:1-8)

- J' RUTH, MINT BOÁZ MUNKÁSA MUTATKOZIK BE
 I' RUTH FELHÍVJA BOÁZT, HOGY VÁLTSA MEG (3:9)
 H' NAOMI ÁLDJA BOÁZT (3:10)
 G' BOÁZ HÁZASSÁGOT ÍGÉR RUTHNAK (3:11-15)
 RUTH 6 MÉRŐ ÁRPÁT HOZ NAOMINAK (3:16)
 F' NAOMI KÉRDEZ: Ki vagy te? (3:16-18)
 E' BOÁZ BETLEHEMBE MEGY (4:1)
 D' RUTH ÉS EGY MEZŐ (4:2-12)
 C' RUTH ÉS NAOMI TERVE TELJESÜL, HÁZASSÁG (4:13)
 B' A MEGVÁLTSÁST NEM TAGADJÁK MEG (4:14-16)
 A' NAOMINAK FIA SZÜLETETT (4:17)

FÜGGELÉK: Micsoda fiú! – DÁVID nagyapja (4:19-22) (9)

Ruth könyve I. fejezetének kiasztikus szerkezete

- A ÉLISÉG (1:1)
 B MENEKÜLÉS BETLEHEMBŐL (1:1)
 C „NAOMI” = „KELLEME” (1:2-5)
 D ELINDULÁS MOABBÓL BETLEHEMBE (1:6-7)
 E NAOMI SZÓLT (1:8)
 Menj
 Menj vissza
 Bánjon veled Jahwe kedvesen
 Találjatok nyugalmat
 F NAOMI BÜCSÜCSÓKJA (1:9)
 G MINDNYÁJAN SÍRNAK
Központi: Én már öreg vagyok, hogy szüljek (1:11-13)
 G' MINDNYÁJAN SÍRNAK (1:14)
 F' ORPA BÜCSÜCSÓKJA NAOMINAK (1:14-15)
 E' RUTH SZÓLT (1:16-17)
 Ahová mész én is oda megyek
 Ahol tartózkodsz én is ott fogok tartózkodni
 Néped az én népem
 Istened az én Istened
 Ahol meghalsz én is ott fogok meghalni.
 És ott leszek eltemetve
 D' ÉRKEZÉS BETLEHEMBE MOABBÓL
 C' „MARAIT” = „KESERÜSÉG” (1:20, 22)
 B' BEVÁNDORLÁS BETLEHEMBE (1:22)
 A' ÁRPAARATÁS (1:22)

Sámuel könyvei

A könyvek helye a Bibliában: Az Ószövetségi könyvek sorában találunk négy könyvet, amelyek szoros kapcsolatban vannak egymással, és egy szerzői szándékot fejeznek ki. 1 és 2 Sámuel, ill. 1 és 2 Királyok egységessé szerkesztett mű. Eredetileg két könyv volt, csak a 16. században, görög és latin befolyásra, választották szét. A négy könyv egy egységes történeti korszakot ír le a monarchia alapításától, a tragikus végéig, ami i.e. 586-ban következett be Jeruzsálem lerombolásával, és a babiloni fogsággal.

Miért sorolták ezeket az egyébként történeti könyveket a „korai próféták” közé? A héber gondolkodás szerint - nekünk is érdemes tanulnunk ebből - Isten népének története nem csak tények, adatok, nevek és események felsorolása, hanem egy határozott prófétai látás. Isten jelen van és aktív népének történetében. A történelem leírása így Isten története is, nem csak Izrael népének története.

Különösen érdekessé válik ez a szempont, ha figyelembe vesszük, hogy a „korai próféták”, a mostani formájukban, nem lettek leírva addig, míg a királyság kísérlete el nem hamvadt a pusztuló Jeruzsálem lángjaiban. Ez nem jelenti azt, hogy az említett könyvek tartalma nem került feljegyzésre 586-ig. Maga a Biblia nem sokat beszél arról a folyamatról, ahogy ezek a könyvek keletkeztek, de találunk számtalan utalást a forrásokra. (1Sámuel 10:25; 2Sámuel 1:18; 1Királyok 11:41; 1Kronika 29:29; 2Kronika 9:29)

Sámuel könyvei – Magyarázat a monarchia tragédiájára. A Józsué könyvétől a Királyok második könyvének végéig ívelő történet, egy átgondolt, a valós életen alapuló illusztrációja az 5Mózes 28. fejezetében megalapozott büntetés-jutalmazás rendszernek. Mózes elmondta a népnek, hogyha ők és gyermekeik engedelmeskednek az Úrnak, nagy áldásban lesz részük, de ha úgy döntenek, hogy ellene láznak az Úr átka határozza meg a sorsukat. Miközben ez a büntetés-jutalmazás modell nem annyira nyilvánvaló a Sámuel könyveiben, mint a Józsué és Bírák, ill. a Királyok könyveiben, szókimondóan beszél, szemben a Krónikák engedékeny leírásával.

A párhuzamos történet sor célja felismerhető: A Krónikák könyvei „bátorító” szavak, a reménység utolsó szavai az Ótestamentum végén, egy olyan időben, amikor Isten népe már majdnem feladta. A másik történet sor, ahova Sámuel könyvei is tartoznak, szemben a korábbival, a feddés prófétai szava, amely emlékeztette Izraelt a bűnei következményeire. Mivel a feddés a történet tanulságai alapján fogalmazódik meg, sokkal hatásosabban jelenik meg, mint bármilyen más figyelmeztetés. Minden történetnek meg van a sajátos célja a könyvekben, így nem csak a tartalom, hanem a szerkesztés is különös jelentőséggel bír.

A könyvek szerkezete - A könyvek három személy egybefonódó életének tanulságáról szólnak: Sámuel, Saul és Dávid. Ugyanakkor a három személy egymással és másokkal való kapcsolatát is bemutatja.

1. 1Sámuel 1 – 7. fejezet Éli és Sámuel; Sámuel a próféta és bíró.
2. 1Sámuel 8 – 15. fejezet Sámuel, Saul barátja és ellensége.
3. 1Sámuel 16 – 31. fejezet Dávid és Saul konfliktusa.
4. 2Sámuel 1 – 12. fejezet Dávid felemelkedése a bukásáig.
5. 2Sámuel 13 – 24. fejezet Dávid hanyatlása a bűne következtében.

Közbevetés: A filiszteusok Izrael földjétől dél-nyugatra éltek, öt városban: Asdódban, Gáthban, Ekronban, Gázában és Askalonban. Az ő fennhatóságuk alatt állt az Egyiptomból kivezető tengerparti út. Isten nem erre vezette a népet az egyiptomi kivonuláskor. Minden bizonnyal nem lettek volna felkészülve a találkozásra. A filiszteusok fenyegetést jelentettek az izraeliek számára, hiszen a tengerparti városokból csak arra tudtak terjeszkedni. A történetekből kiderül, hogy hosszabb-rövidebb ideig fennhatóságuk alatt tartottak kisebb-nagyobb izraeli területeket. Sámson kezdte az ellenük való harcot, majd Saul idejében is fellángolt a szabadságharc, de végül Dávidnak sikerült végérvényesen felül kerekedni. Isteneik voltak: Dágón, Belzebub és Astoret. Nagyon jelentős volt a fémművesség, különösen a vas megmunkálása volt jellemző filiszteus mesterség.

Fő témák és motívumok Négy téma, vagy motívum vonul végig a Sámuel könyvein, amelyek közül egy különösen kimagaslik. A másik három egyszerűen megmagyarázza az emberi és isteni választ, ki lesz Izrael ura és mestere.

a. Királyság: A káosz veszélyétől a hatalom veszélyéig

Felületesen szemlélve a Sámuel könyveinek a története úgy tűnik, mintha arról szólna, hogy Isten engedékeny volt a nép lázadó kérésére, hogy királyt akarnak. Bár Saul az első király elbukott, Dávid, a második, sikeres volt és mindeki boldogan élt...

Nem teljesen így volt. Ha figyelmesen olvassuk a történeteket, a kép sokkal összetettebb. Jó ötlet volt a királyság, vagy nem? A legerősebb negatív vélemény Sámuel beszédeiben van, amit 1Sám 8 és 12. fejezeteiben találunk. De

más hangok is vannak, amelyek pozitívak. Maga az Ótestamentum is ad egy esetet arra, hogy feltételezzük, a királyság intézménye egy természetes, és Istentől elfogadott fejlődés lesz Izraelben. **5Móz 17:14-20**. De a legerősebb érv a királyság mellett, közvetlenül az 1Sám előtt feljegyzett esetek kapcsán hangzik el. A Bírak könyve függelékében található két történet - Miká bálványozása és házi szentélye, valamint a benjáminiták gonosztette - összegezése azt mondja: „*Abban az időben nem volt király Izraelben. Mindenki azt csinálta, amit jónak látott.*” **Bír 21:25**

1Sámuel kezdő fejezetei folytatják a figyelmeztető történeteket, feltárva, hogy nem csak Izrael politikai és polgári élete került veszélybe, hanem a vallási élete is. Elkána, Anna és Sámuel kétségbeesetten szeretnék hallani az Úr hangját Silóban, annak ellenére, hogy Éli gonosz fiai meglopják az áldozatokat és molesztálják az istentiszteleten szolgáló asszonyokat. Ez a gonoszság tetőzik olyannyira, hogy a filiszteusok elveszik a frigyládát, és legyőzik Izraelt. A végkövetkeztetés? Izraelnek szüksége van egy istenfélő királyra, hogy a dolgok újra a helyükre kerüljenek.

Ugyanakkor, ahogy tovább folytatódik az első könyv, majd a második, a történetek azt illusztrálják, hogy Sámuel figyelmeztetése a királysággal kapcsolatban nem volt alaptalan. Különösen Dávid házasságtörésével és gyilkosságával beindul egy folyamat, amely alapján a királyság árnyékos oldala egyre nyilvánvalóbbá válik. A 2Sámuel utolsó felvonása, hogy látjuk a magabiztos Dávidot, aki kész megszámlálni Izraelt, Isten parancsa ellenére. A hatalom valóban legyőzte a káoszt, de a hatalom kegyetlensége egy új fenyegetést jelent Isten ideális tervével szemben.

Összegezve a királyságról mondottakat: Sámuel könyvei feltárják, hogy az a hatalom, amely legyőzi a káosz fenyegetését, egy másfajta veszéllyé női ki magát: a hatalom veszélyévé.

b. Engedelmesség: Az Isten parancsára adott emberi válasz

Bár a Sínai szövetség gondolata nem jelenik meg feltűnően a Sámuel könyveiben, de közvetve ott van, ahogy emlékezteti az olvasót Izrael örökségére és kötelezettségeire. Éli háza a megbízást Egyiptomban kapta: **1Sám 2:27,28**. A filiszteusok emlékeztek az egyiptomi csodákra: **1Sámuel 4:8**. Sámuel a kivonulásra emlékeztet, amikor Sault megerősíti a királyságban: **1Sám 12:8**. Az amálekíták kiirtására vonatkozó parancs Izrael pusztai vándorlására megy vissza: **1Sámuel 15:2**.

Hogyan válaszoljon Izrael és vezetői annak az Istennek, aki kiszabadította őket az egyiptomi fogságból? Engedelmességgel. Az örökre adott ígéretek is eltöröltetnek az engedetlenséggel. A legkiemelkedőbb példája ennek éli házának megítélése. **1Sám 2:30**. Saul szintén elbukott az engedetlenségben. „*Bizony, többet ér az engedelmesség az áldozatnál*” **1Sám 15:22** - visszhangzik Sámuel szájából. Úgy tűnik, Dávidhoz sokkal hosszabban tűrőbb volt az Úr. Egy ígért, amely a második könyvben van, Dávid házában engedetlenségét másképpen kezeli. **2Sám 7:14-16**.

De az örökké nem örökké többé, ha kitartanak az engedetlenség mellett. Éli háza egy kemény úton tanulta meg ezt. Vajon Izrael és Dávid háza, kész lesz megtanulni, mielőtt még késő lenne? Sajnos nem. Sámuel könyvei dokumentálják a kezdeti lépéseit annak a halálos menetnek, amely végül mind Jeruzsálem, mind pedig a dávidi dinasztia pusztulásához vezetett. Igen, az engedelmesség számít!

c. Isteni gondviselés: Isten közbelépése az emberi ügyekben

Az első soroktól kezdve Isten gondviselésének közbelépése nyilvánvaló. Bezárta Anna méhét, de azután megemlékezett róla. Nem csak Sámuel születésével, hanem a többi gyermekekkel is.

Az Úr keze irányította a körülményeket Dávid kiválasztásában Isai fiai közül, az új királynak. Talán a legszívszorítóbb eset, amikor mind Saul, az elvetett, de még hivatalban lévő király és Dávid az új felkent felismerte a gondviselés kezét, hogy az Úr Dávid „kezébe adta” Saul, ő viszont nem emelte fel azt a felkent ellen. **1Sámuel 24:18,19; 1Sámuel 26:23**. Maga a gondviselés állította Dávidot e próba elé.

d. Isten szuverenitása: Isten a történelem Ura

Ha a Sámuel könyvei telve is vannak emberi erőszakkal, Isten továbbra is ura a helyzetnek. Az első könyv elején Anna fogalmazza ezt meg, ahogy elviszi Sámuel a templomba. **1Sámuel 2:9,10**.

Hogyan lehet Istent legjobban felismerni a földön? Sámuel könyveiben azt látjuk, hogy akkor is ezzel a kérdéssel küzdöttek Isten népének tagjai. De nem kellett egyedül állniuk. Isten velük haladt, még ha nem is választották az ideális utat. Hatalmas árat fizettek a bűneikért, de néhányan, mint Dávid is felismerték, hogy érdemes Isten kezébe esni: **2Sám 24:14**.

Összegezés: Sámuel könyvei úgy zárulnak, hogy bár értékelhetjük Dávid nagyságát, de felismerjük emberi gyengeségeit is. Ha szükség van egy királyra, aki örökké ott ül Dávid trónján, akkor annak nagyobbak kell lennie Dávidnál. Ha Dávid a leghatalmasabb király, aki valaha is uralkodott Izrael felett, akkor magának Istennek kell adnia önmagát, hogy jobb király legyen a népnek. Ez valóban meg is történik, hiszen Jézus Krisztus, a dávidi dinasztia leszármazottja, Isten népének Örökkévaló Királyává lett. Sámuel könyvei a Biblia gyöngyszemei közé tartoznak. Érdemesek arra, hogy komolyan tanulmányozzuk őket, hiszen nem csak a múlt tanulságait fogalmazzák meg, hanem előre mutatnak egy boldog beteljesedésre.

1 Királyok könyve

Bibliai Szabadegyetemre készítette: dr. Tokics Imre

1. A könyv elnevezése

A könyv a nevét onnan kapta, hogy a zsidó királyság négy évszázados történetét vázolja fel, Dávid halától az ország kettészakadásán keresztül az izraeli és később a júdai királyság bukásáig. A történelmi időszak a Kr. e. 9. századtól a fogságba vitel Kr. e. 586 időszak utáni helyzet leírásáig terjed.

2. A könyv szerkezete és tartalma

A görög nyelvű ószövetségi fordítás a LXX (Septuaginta) osztja először két könyvvé, bár ekkor még a 1-2Sámuel könyvét a Királyok könyvének függelékeként kezelték, tehát a 1-2Sámuel könyve a Királyok könyve alatt futott a 1-2 Királyok könyveként, míg a Királyok könyve 3-4Királyok könyve név alatt volt megtalálható a Kánonban. A latin nyelvű Vulgata kiadású Szentírás is követte ezt a sorrendet. 1448-ban kiadott Héber bibliai kiadás állította helyre a Királyok könyvének önállóságát. A modern nemzeti fordítások követik a Királyok könyvének két könyvvé való elválasztását.

1Kir 1-11 Egységes királyság kora

1Kir 3-11 Salamon uralkodása

1Kir12-2Kir 17 Júda és Izrael története

1Kir 17-2Kir 2,18 Illés története

2Kir 1 Illés megövendöli Akhazia halálát

2Kir 3-tól Elizeus próféta tevékenysége

2Kir 13, 20-21 Elizeus halála: teteme életre kelt egy holtat

2Kir 14-17 Izrael utolsó királyai

2Kir 18-25 Júda története Izrael bukásától a babiloni fogságig Kr. e. 722-586-ig.

2Kir 25 Kiegészítések, Gedalja halála, menekülés Egyiptomba, Evil Merodák enyhíti Jojakin fogságát

3. Királyok és események a könyvben

Dávid már nagyon idős és a trónutódlás kérdése is szorongató, mindent el akar rendezni az agg király, Adónia a várományos, Joáb a hadseregparancsnok és Ebjátár a főpap is támogatja Dávid trónutódlását. Egy másik örökös neve is szóba jön: Salamoné, akit Cádok pap, Nátán próféta és a király katonái intronizálnak. Nátán és Betsabé egy korábbi ígéretre hivatkozva ráveszik az idős királyt, hogy Adónia után tegye királlyá Salamont. Adónia meghal, és Salamon sok embert félretesz a királyságának első napjaiban; Ebjátár papot Anatótba száműzi.

Salamon bölcs és békés uralkodással folytatja az uralkodást, Gibeóban áldozatot mutat be, amikor éjjel megjelenik számára az ÚR és azt ígéri, hogy bármilyen kívánságát teljesíti. Salamon bölcsességet kér, hogy helyesen tudja irányítani Izraelt. Isten a bölcsesség (hokmáh) mellett gazdagságot és hosszú életet is biztosít Salamon számára. A két parázna nő vitáján keresztül az egész keleti térség egyik legbölcsebb királyává válik, 3,16-28.

Templomépítése apja dédelgetett régi álmát valósítja meg. Hírám, Tírusz királyának élelmiszerrel fizet az építkezés segítségéért, Libanoni cédrusfát használnak fel a falakhoz. A templom hármass beosztása követi a hajdani Szent Sátor felosztását, alapterülete: 60x20x30 könyök volt (egy könyök 44,4 cm). A szentély 20x20x20 könyök területű volt. A kőből épített templomot belülről díszesen faragott faburkolat és aranyozás díszítette. A bejárat mellett két gránátalmákkal borított oszlopfővel két rézoszlopot helyeztek el. A jobboldali neve „Jákin”, a baloldalié pedig „Boaz” volt. A templom udvarában elhelyeztek egy „réztengert”, ami 7,4 köbméteres rézmedencét, mely 12 bikát formázó talapzaton állt. A templomi szolgálathoz szükséges edényeket is Hírám készítette el, Salamon király kérésére. A templombelső felszerelése színaranyból készült: **a füstáldozati oltár, a szentkenyerek asztala, a Szentek szentje mellett álló öt-öt hétágú lámpatartó, még az ajtók vasalása is.** Salamon fényes ünnepség keretében a Szentek szentjébe viteti a Szövetség ládáját és megáldja Izraelt. Templomfelszentelési imájának a hatása napjainkig érződik.

A Vörös-tengeren hatalmas kereskedelmi hajóflottát indít el a világ legtávolabbi pontjára, amely azt eredményezi, hogy hamarosan nagy gazdagság és jólét köszönt rá az országra. A paradicsomi állapot nem tartott sokáig, mert a sok feleségekkel együtt az idegen vallások is megjelennek és az elhajlás jelei visszatartóztathatatlanul megjelennek. Negyvenévi uralkodás után meghalt Salamon és fia **Roboám** lett a király, aki nem enyhít a törzsek kérése ellenére sem a terheken. **Jeroboámot** kenik királlyá az északi törzsek, a déliek hűségesek maradtak a dávidi vérvonalhoz. Jeroboám két helyen: Bételben és Dánban állami szentélyeket alapít, melyekben arany bikaszobrot állíttat fel, melyet a Királyok könyvének szerzője bálványimádásnak minősít.

Akháb, Omri fia, Jeroboám stratégiáját folytatja, felesége a szidóni Jézabel, aki a Baalt és Asera isteneket imádja, számukra kultuszhelyeket alapít. A Királyok könyve a legelvetemültebb izraeli királyok közé sorolja mindkettőjüket.

Illés a legjelentősebb prófétai egyéniség, mégsem maradt fent tőle írásos anyag. A királyi ház hatalmával dacolva szembefordul a pogányság terjesztésével. Üldözést is vállaló magatartása etalonná válik Izraelben, és megalapítja a prófétaság abszolút tekintélyét és szigorú kritikával illeti mindazokat, akik megalkuvók. Megjövendöli a hosszú szárazságot, Isten csodálatosan táplálja a Kerith-patakjánál hollók segítségével. Megöl a Kármel-hegynél 850 Baal papot, majd menekül a pusztába, mert fél a bosszút fogadó Jézabeltől. Negyven nap és negyven éjszaka megy, míg megérkezik a Hóreb-hegyhez: Isten szél, földrengés és tűz formában megjelenik előtte, majd egy „halk és szelíd hangot” hall, mely a kitartásra bátorítja. Megismeri prófétai utódját, Elizeust, aki folytatja mesterének a munkáját. Illés három feladatot kap Istentől, melyből csak az utolsót teljesíti, megkeresi Elizeust és elhívja, a másik két feladatot majd az utódja fogja megvalósítani. Akháb váratlan katonai sikereket ért el, az arámok felett és még a királyukat is fogságba veti Benhadád hadisarc kifizetése után kapja vissza a szabadságát, egy prófétatanítvány azonban megjövendöli, hogy Akháb és a felesége Jézabel az arámok kezétől fognak meghalni.

Nábót szőlője az ókori adás-vétel érdekes jogszokásához vezeti vissza az olvasót, amikor a törzsi tulajdon még a királyi túlkapásokkal szemben is jogszerűen megtartható vagyont jelentett. Jézabel saját megoldását veti latba, felségárulás miatt a hazánkban ismert fej- és jószágvesztés ítéletét hajtják rajta végre, amely után megkapja Akháb a hön áhított ültetvényt. **Akháb** király halálával fejeződik be a nagy történeti mű, hiába öltözik álruhába a kegyetlen király, egy találmányra kilőtt nyílvessző halálosan megsebesíti, a névtelen jövődölés teljességedt.